

Zastoupení rodiče a dítěte a účast jiných osob než rodičů při jednání s orgány sociálně-právní ochrany dětí v záležitostech jejich nezletilých dětí

Úvod

Jednání týkající se vztahů mezi rodiči a dětmi je jednání velmi důvěrné a citlivé, a proto je třeba se zabývat otázkou, zda je účast cizí osoby vhodná, zda účast cizí osoby není proti zájmu dítěte a zda s účastí cizí osoby souhlasí i druhý rodič a dítě. Posouzení situace je otázkou znalosti problému a individualizace každého projednávaného případu. V této souvislosti je třeba respektovat právo rodiče a dítěte nechat se zastoupit, v souladu se zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“) ale např. i podle zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, a to i před orgány sociálně-právní ochrany dětí.

Při jednání s orgány sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“) je třeba rozlišovat:

- a) zastoupení rodiče
- b) zastoupení dítěte
- c) účast jiné osoby při jednání

Ad a)

- Zastoupení rodiče může vzniknout zejména **na základě občanského zákoníku** (§ 441 - § 449), podle kterého zastoupení jinou osobou, a to jak fyzickou tak právnickou doloží rodič **plnou mocí** (generální), podle které má zástupce oprávnění jednat ve všech situacích, kde by mohl jednat sám zmocnitel) nebo **speciální** (umožňuje jednání zástupce jen v konkrétních záležitostech).
- Rodič může předložit i **rozhodnutí soudu o předběžném prohlášení** (§ 38 a n. OZ) kdy v očekávání vlastní nezpůsobilosti právně jednat může člověk projeviti vůli, aby byly jeho záležitosti spravovány určitým způsobem, nebo aby je spravovala určitá osoba, nebo aby se určitá osoba stala jeho opatrovníkem.
- Lze se setkat i s **rozhodnutím soudu o zastoupení členem domácnosti** (§ 49 a n. OZ). To nastupuje tehdy, kdy zletilé osobě, která nemá jiného zástupce, brání duševní porucha, samostatně právně jednat. Může jí zastupovat její potomek, předek, sourozenec, manžel nebo partner, nebo osoba, která se zastoupeným žila před vznikem zastoupení ve společné domácnosti alespoň tři roky. **Ke vzniku zastoupení se vyžaduje schválení soudu. Ale zastoupení se vztahuje jen na obvyklé záležitosti, jak to odpovídá životním poměrům zastoupeného.**
- **Rodič může být omezen ve svéprávnosti s vymezením rozsahu rodičovské odpovědnosti, o jejímž omezení rozhoduje soud rozsudkem**, kterým se bude rodič prokazovat při jednání před OSPOD.

Ad b)

- **Rodiče podle § 892 a n. OZ mají povinnost a právo zastupovat dítě při právních jednáních, ke kterým není právně způsobilé. Dítě zastupují společně, jednat však může každý z nich. Nedohodnou-li se, který z nich dítě při právním jednání zastoupí, rozhodne soud na návrh rodiče, který z rodičů bude za dítě právně jednat a jakým způsobem (§ 893 OZ).**
- **Rodič nemůže dítě zastoupit, jestliže by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi ním a dítětem nebo mezi dětmi týchž rodičů. V takovém případě jmenuje soud dítěti opatrovníka (§ 892 odst. 3 OZ).**

- **Soud jmenuje dítěti také opatrovníka, hrozí-li střet zájmů dítěte na straně jedné a jiné osoby na straně druhé, nehájí-li zákonný zástupce dostatečně zájmy dítěte, nebo je-li toho v zájmu dítěte zapotřebí z jiného důvodu, anebo stanoví-li tak zákon** (tzv. opatrovník ad hoc.). Jmenovaný opatrovník má právo podat návrh na zahájení řízení vždy, je-li z hlediska zájmu dítěte zapotřebí, aby soud nebo jiný orgán veřejné moci v záležitosti dítěte rozhodl (§ 943 OZ).
- Podle § 894 OZ mají rodiče jako zákonní zástupci dětí možnost uzavřít pro vyřízení záležitosti dítěte, **nejednají-li se o záležitost osobního stavu, smlouvu o zastoupení osobou s odbornými znalostmi, popřípadě i jinou vhodnou osobou.**
- Smlouvu podle tohoto ustanovení může uzavřít i dítě samo, **aniž by to mělo vliv na zákonné zastoupení rodiči.** Nedojde-li mezi zákonným a smluvním zástupcem k dohodě, **rozhodne soud v souladu se zájmy dítěte.**

Jaká pravidla a podmínky se při uzavírání smlouvy mají respektovat, však OZ nestanoví, nejsou zmíněny ani v důvodové zprávě. Proto je možné dovodit, že je třeba použít obecnou úpravu **v § 441 a n. OZ.** Používání tohoto ustanovení je zatím zcela odkázáno na komentář k rodinnému právu, jinde pravidla používání tohoto ustanovení uvedena nejsou. Přitom je třeba respektovat zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o SPOD“), který obsahuje ochranu osobních údajů dítěte a jeho rodiny, jež jsou obsaženy ve spisové dokumentaci vedené o dítěti na pracovišti OSPOD. *Viz komentář k § 894 OZ, str. 975-977, Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol., nakladatelství C. H. BECK, 1. vydání 2014.*

Pokud se jedná o zastoupení dítěte podle § 894 OZ, hovoří OZ o rodičích, takže by oba rodiče měli se zastoupením svého dítěte souhlasit.

Ad c)

- Podle § 45 a n. OZ potřebuje-li člověk nápomoc při rozhodování, protože mu v tom duševní porucha působí obtíže, třebaže nemusí být omezen ve svéprávnosti, může si s podpůrcem ujednat poskytování podpory; podpůrců může být i více. **Smlouvou o nápomoci, kterou schvaluje soud, se podpůrce zavazuje podporovanému, že bude s jeho souhlasem přítomen při jeho právních jednáních, že mu zajistí potřebné údaje a sdělení a že mu bude nápomocen radami. Není to ale zastoupení, je to jen pomoc při rozhodování.**
- **Jednání s OSPOD se může účastnit i osobní asistent rodiče se zdravotním postižením, pokud jsou splněny podmínky § 39 zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o sociálních službách“) a § 5 vyhl. č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, pokud rodič bude potřebovat pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů. Jestliže se jednání budou účastnit i dítě a druhý rodič, měli by s účastí osobního asistenta souhlasit. *Ve všech případech by se osobní asistent měl do protokolu zavázat mlčenlivostí.***

Rodič požadující přítomnost osobního asistenta při jednání na OSPOD by měl podle § 91 zákona o sociálních službách **předložit písemně uzavřenou smlouvu o poskytování sociální služby - osobní asistence**, ze které by bylo zřejmé, že osobní asistence je potřebná nebo jiným způsobem doložit, že v tom určitém jednání je osobní asistence pro rodiče důležitá.

Při jednání na OSPOD dochází také k situaci, kdy rodič požaduje u jednání přítomnost svého nového partnera nebo partnerky s odůvodněním, že žijí ve společné domácnosti. Pokud s tím ale druhý rodič, event. i dítě nesouhlasí, nelze tomuto požadavku vyhovět, protože jednání se týká pouze vzájemných vztahů rodičů a dětí, které jsou obsahem rodičovské odpovědnosti. Oporu pro vyhovění požadavku nelze spatřovat ani v § 885 OZ, podle kterého: „*pečuje-li o dítě jen jeden z*

rodičů, podílí se na péči o dítě a jeho výchově i manžel nebo partner rodiče dítěte, žije-li s dítětem v rodinné domácnosti. To platí i pro toho, kdo s rodičem dítěte žije, aniž s ním uzavřel manželství nebo registrované partnerství, žije-li s dítětem v rodinné domácnosti“. Ten hovoří jen o jeho podílu na péči a výchově. Komentář k OZ sice zahrnuje do podílu i dohled nad dítětem, kdy používá termín „sociální rodič“, který není právním rodičem. Proto mu také nepřísluší dítě zastupovat a spravovat jeho jmění, to je právo a povinnost rodičů. V případě nesouhlasu druhého rodiče nebo dítěte s účastí partnera nebo partnerky při jednání na OSPOD v záležitostech dítěte, které má oba rodiče, nelze účast výše uvedených osob na společném jednání akceptovat. Jestliže partner nebo partnerka rodiče dítěte považuje za důležité cokoli OSPODu sdělit, bude to umožněno při samostatném jednání.

- Pokud se rodiče nebo dítě dožadují při jednání s OSPOD přítomnosti jakékoliv jiné osoby a s její účastí všichni souhlasí a účast odůvodní, je možné přítomnost jiné osoby akceptovat jen za předpokladu, že to nebude proti zájmu nezletilého dítěte. I v tomto případě se musí tato osoba zavázat do protokolu mlčenlivostí.

Shrnutí:

Při jednání na OSPOD v záležitostech osobní povahy a sociálně-právní ochrany by rodič, zastupující nebo jiná osoba měla předložit rozhodnutí soudu, plnou moc, některou ze smluv nebo souhlas dalších osob s účastí jiné osoby na jednání, event. doklad, odůvodňující účast. V této souvislosti je třeba připomenout, že vedle práva rodiče nechat se při jednání před OSPOD zastoupit stojí povinnost rodiče (ale i jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte) plnit povinnosti podle § 53 odst. 2 zákona o SPOD, a to:

- a) spolupracovat s orgány sociálně-právní ochrany při ochraně zájmů a práv dítěte,
- b) na výzvu příslušného orgánu sociálně-právní ochrany se dostavovat k osobnímu jednání, předložit listiny a další doklady a poskytnout nezbytné informace, je-li jich třeba pro výkon sociálně-právní ochrany,
- c) umožnit za podmínek uvedených v § 52 odst. 3 zákona o SPOD návštěvu zaměstnance orgánu sociálně-právní ochrany a zaměstnance obce s rozšířenou působností zařazeného do obecního úřadu v obydlí, popřípadě v jiném prostředí, kde dítě žije, je-li to nezbytné pro ochranu života nebo zdraví dítěte nebo pro ochranu jeho práv.

Rodiči nebo jiné osobě odpovědné za výchovu dítěte může orgán sociálně-právní ochrany uložit podle § 53 odst. 5 zákona o SPOD pořádkovou pokutu do 20 000 Kč, nesplní-li povinnost uvedenou v odstavci 2 písm. a) až c). Pokutu lze uložit opakovaně. Pokutu lze uložit do 6 měsíců ode dne, kdy byla povinnost porušena.

Právní předpisy a doporučená literatura:

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Listy sociální práce Informační a odborný časopis (nejen pro sociální pracovníky), Ročník III, 2015 : Mgr. Margareta Pátíková a Mgr. Petra Šuplerová, Kancelář veřejného ochránce práv: K možnosti rodiče dát se zastoupit v jednání s orgány sociálně-právní ochrany dětí

Stanovisko VOP Sp. zn.: 1899/2013/VOP/MPT, systém ASPI-stav k 15. 5. 2016